

Quartett door het Berliner Ensemble

Een gezelschapsspel van de liefde

*Heiner Müller enceneerde zijn eigen tekst voor het Berliner Ensemble.
Hij blijft verbazen, vindt Luk Van den Dries.*

Kwartet van Heiner Müller kan je nog het best omschrijven als een gezelschapsspel van de liefde. Een spel voor twee spelers en vier pionnen. Doel van het spel is uiteraard de overwinning op de ander. Decor van het spel: een boudoir, een 18de eeuwse rotstun of een bonbonnière-theatertje. Inzet: het leven.

Het stuk gaat over het geduldig galante, heerlijk prikkelende, want altijd op uitstel, afwijzing, gracieusheid, volharding, omfloersing, beheersing, berustende spel van de jacht. Het plukken van de appel. Het trekken van het zwaard. Een trillende boogpees. De poorten van het paradijs. Een verguld foedraal. De belofte van het kruis... Het is maar een greep uit de bloeiende, onuitputtelijke metaforiek die de 18de eeuw ter beschikking stelde om het te hebben over wat in de no-nonsense taal van de 20ste eeuw gewoon lust en seks heet.

Daarover gaat *Kwartet* van Heiner Müller. En wel over de meest perfide belichaming van lust: de belichaming die geen lichaam meer nodig heeft, die zich afspeelt buiten de reële beleving ervan en zich enkel tot het domein van de fantasie en de taal beperkt. Lust die in de eerste plaats geuit wordt in de luchtige mantel van de taal, in de opstulpingen en verdiepingen van de dialoog, in de appetijtelijkheid van een beeld, de nauwelijks verhulende omfloersdheid van een metafoor. Vooral ook lust die zich manifesteert als spel – dus als tegendeel van drift – als

superieur door spelregels gereguleerde vrijplaats voor het aftasten van de grenzen van de ander: hoe ver kan je gaan? hoe perfide is de ander? welke strategie te volgen?...

Kwartet is de erotiek van de schaakspelers: hun lust ontlenezen ze aan de mate van perfecte berekening. Of beter nog: *Kwartet* is de lust van de pokerspelers: winnaar is wie het best bluft. Het is een spel dat gebaseerd is op het handig gebruik van het masker, een spel waarvan de spelregels berusten op het liegen.

Traditiegetrouw haalt Müller zijn stof elders vandaan. Ditmaal vond hij inspiratie in de belletrise van de 18de eeuw, meer bepaald bij Choderlos de Laclos' *Les Liaisons Dangereuses*: het is een briefroman die bij zijn verschijning in 1782 nogal wat schandaal verwekte en samen met boeken van zijn tijdgenoot de Sade onder het kopten verstopt diende te worden. Het is een roman waarin het heersende verlichtingsdenken, het rationalisme, hoogtij viert, maar dan toegepast op het domein van de begeerte: een begeerte die bestuurd wordt door het mechanisme van het verstand en in het teken staat van de macht en de beheersing van de ander. Merteuil en Valmont zijn de hoofdspelers van dit amorale schaaktornooi, zij zijn de opzieneren in dit terrein van de jacht op de deugd en de huwelijksrouw of tenminste wat daarvan nog rest in het aristocratische milieu. Een jacht waarin niet het eten van het wild vooropstaat maar het drijven. Suprême moment van de jacht wanneer het dier, afgemat en uitgeput voor de jager door de knieën gaat en zich overgeeft. De opziener houdt de jacht dan voor bekeken en laat de buit achteloos liggen. In 175 brieven vertellen Merteuil en Valmont over hun groeiende verzameling trofeeën: hoe de onschuldige maagd Cécile Volanges aan Valmonts bloedige zwaard geprikt wordt; en hoe de super-trofee want streng deugdzame Madame de Tourvel uiteindelijk bezwijkt: voor haar een zonde die ze betaalt met een zelfgekozen dood: op het schaakbord van Merteuil en Valmont een toren die gevallen is. Merteuil wint uiteindelijk het liefdestornooi, maar de prijs die ze ervoor betaalt is hoog: Valmont sterft een roemloze dood in een duel en zij krijgt de pokken.

Je kan deze roman op een politiek niveau lezen als een klinische ontleding van het verlichtingsdenken en het failliet ervan, amper 7 jaar voor het uitbreken